

International Charter
on
Geographical Education

Commission on Geographical Education

International Geographical Union
Union Géographique Internationale

International Charter on Geographical Education

proclaimed by

International Geographical Union
Commission Geographical Education
Washington 1992

***

translated into 21 languages

***

edited by
Hartwig Haubrich
Freiburg 1994

***

cosponsored by
International Geographical Union
Commission Geographical Education
and
National Geographic Society
in Washington

ISBN 3-925319-11-5

Selbstverlag des Hochschulverbandes für Geographie und ihre Didaktik e.V. (HGD),
Regensburger Str. 160, D-90478 Nürnberg/Germany

Geographiedidaktische Forschungen

herausgegeben im Auftrag des Hochschulverbandes für Geographie
und ihre Didaktik e.V. von
Hartwig Haubrich, Jürgen Nebel, Helmut Schrettenbrunner
und Arnold Schultze

Band 24

Hartwig Haubrich
Jürgen Nebel
Helmut Schrettenbrunner
Arnold Schultze

chlorine free paper

TARPTAUTINĖ GEOGRAFINIO ŠVIETIMO CHARTIJA

**Tarptautinė geografų sąjunga
Geografinio švietimo komisija**

1992

© **Tarptautinė geografų sąjunga, Geografinio švietimo komisija**

Prof. Dr. **Hartwig Haubrich** Geografinio švietimo komisijos pirmininkas

Turinys

1. Pratarinė.....	3
2. Iššūkiai ir atsakymai.....	4
3. Geografiniai klausimai ir sąvokos.....	5
4. Geografijos ugdymoji reikšmė.....	6
5. Geografinio švietimo turinys ir koncepcijos.....	8
6. Įgyvendinimo principai ir strategija.....	11
7. Geografinio švietimo tyrimas.....	13
8. Tarptautinis bendradarbiavimas.....	14
9. Deklaracija.....	14

Pratarmė

Tarptautinės geografų sąjungos

Geografinio švietimo komisija,

Tikėdamasi,

kad geografijos mokymas padės ugdyti piliečių atsakomybę ir aktyvumą dabarties ir ateities pasauliui,

Suprasdama,

kad geografija gali informuoti, suteikti galimybes pažinti, skatinti domėtis ,

Įsisąmonindama,

kad esant efektyviam tarptautiniam bendradarbiavimui sprendžiant ekonomikos, politikos, kultūros ir aplinkos problemas besimokantieji nori įgyti apie pasaulį vis daugiau žinių,

Susirūpinusi,

kad geografijos mokymas kai kur pasaulyje yra nepatenkinamas, o kai kur yra struktūros trūkumų, nėra darnumo,

Pasirengusi

padėti kolegoms likviduoti geografinį neraštingumą;

Remdama

principus, patvirtintus:

- Jungtinių Tautų deklaracijoje;
- Visuotinėje žmogaus teisių deklaracijoje;
- UNESCO konstitucijoje;
- UNESCO rekomendacijoje apie švietimo įtaką tarptautiniam tarpusavio supratimui, bendradarbiavimui ir taikai;
- Vaiko teisių deklaracijoje;
- tarptautiniuose susitarimuose, daugelio valstybių programose ir pareiškimuose apie geografijos mokymą,

ši Geografinio švietimo chartija pateikiama viso pasaulio žmonėms.

Iššūkių ir atsakymai

Prieštaravimų ir problemų, su kuriomis susiduria pasaulis, sprendimas reikalauja daugelio kartu žmonių ryžto. Visi toliau išvardinti dalykai siejami su geografija:

gyventojų dinamika, mityba, badas, urbanizacija, socialinis ekonominis pasiskirstymas, neraštingumas, skurdas, nedarbas, pabėgėliai, žmonės be pilietybės, žmogaus teisių pažeidimai, ligos, nusikaltimai, nevienodos vyrų ir moterų teisės, migracija, gyvūnijų ir augalijos nykimas, dirvų erozija, dykumų plėtimasis, gamtos katastrofos, toksinis ir branduolinis teršimas, klimato kitimas, atmosferos, vandens teršimas, ozono skylės, išteklių stoka, augimo ribos, žemės naudojimas, etniniai konfliktai, nacionalizmas ir globalizacija „Žemės erdvėlaivyje“.

Šie dalykai siūlomi aiškinti geografijos mokytojams, kuriems patikėta teikti žmonėms viltį, pasitikėjimą dirbti dėl geresnio gyvenimo pasaulyje.

Kad vyrautų taika ir teisingumas tarp pasaulio žmonių ir kad išsaugotume gamtą, geografijos mokytojai turėtų orientuotis ir į Visuotinę žmogaus teisių deklaraciją, ypač į

25-ąjį straipsnį

- 1 Kiekvienas turi teisę į garantuotą jam (jai) ir jo (jos) seimai sveikatą ir gerovę: maistą, drabužius, butą ir medicininį aprūpinimą, socialinius patarnavimus, teisę būti aprūpintam nedarbo, ligos, našlystės, senyvo amžiaus atvejais, kitais gyvenimo pablogėjimo atvejais, nepriklausančiais nuo jo(jos);

26-ąjį straipsnį

- 1 Kiekvienas turi teisę į mokslą...
- 2 Mokslas turi būti skiriamas asmenybei visapusiškai ugdyti, stiprinti žmogaus teises bei pagrindines laisves. Jis turi ugdyti tolerantiškumą, draugystę, tautų, rasinių ir religinių grupių tarpusavio supratimą ir prisidėti prie Jungtinių Tautų pastangų saugoti taiką.

Teisė į mokslą aprėpia ir teisę į kokybišką geografijos mokymą, kuris skatina išlaikyti regioninio ir tautinio identiteto pusiausvyrą, numatyti tarptautines bei globalines perspektyvas.

Geografiniai klausimai ir sąvokos

Geografija – tai mokslas, siekiantis paaiškinti teritorijų įvairovę, gyventojų, įvykių ir reiškinių procesus Žemės paviršiuje. Geografija siejama su žmogaus ir aplinkos ryšiais, jų išsidėstymu tam tikrose teritorijose. Geografijos mokslas sietinas su problemų gausa, akiračio platumu, metodologijos įvairove, darba su kitomis disciplinomis įskaitant gamtos ir socialinius mokslus, o ateityje – ir žmogaus bei gamtos ryšių reguliavimą.

Geografai nuolat klausia:

Kur tai yra?

Kaip tai atrodo?

Kodėl tai yra čia?

Kaip tai įvyko?

Kokią tai turi reikšmę (įtaką)?

Kaip tai galėtų įtakoti abipusę - žmogaus ir gamtinės aplinkos - naudą?

Ieškodami atsakymo į šiuos klausimus, turime tirti Žemės reiškinių erdvinį pasiskirstymą ir jų diferenciaciją, geografinę padėtį, tarpusavio ryšį. Dabartinę situaciją aiškina du šaltiniai: istorija ir dabartis. Šitaip galima nustatyti dabartines geografinių reiškinių tendencijas, jų ateities raidą.

Geografijos studijų pagrindinės idėjos yra:

Iš(si)dėstymas ir pasiskirstymas;

Teritorija;

Žmogaus ir aplinkos tarpusavio ryšys;

Erdvinė sąveika;

Regionas

Iš(si)dėstymas ir pasiskirstymas

Žmonės ir geografijos objektai turi skirtingą absoliutinę ir santykinę padėtį Žemėje. Šis išsidėstymas yra susijęs su prekių, žmonių, informacijos bei idėjų judėjimo srautais ir padeda paaiškinti reiškinių pasiskirstymą. Žinios apie žmonių ir ūkio išsidėstymą yra būtina vietinių, regioninių, nacionalinių ir globalinių reiškinių tarpusavio priklausomybės supratimo sąlyga.

Teritorija

Kiekviena teritorija turi skirtingų gamtinių ir antropologinių bruožų. Gamtos požymiai – tai reljefo formos, dirvožemiai, klimatas, vandenys, augalija, gyvūnu ir žmonių gyvenimas. Žmonės kuria kultūras, gyvenvietes, socialines ir ekonomines sistemas bei gyvenimo būdą pagal savo įsitikinimus ir filosofiją. Teritorijų ir aplinkos suvokimas, gyventojų elgsenos bruožų pažinimas yra žmonių ir aplinkos tarpusavio sąveikos supratimo pamatas.

Žmogaus ir aplinkos ryšiai

Gamtinę aplinką žmonės naudoja įvairiai. Savo veikla jie kuria skirtingus kultūrinius landšaftus (kraštovaizdžius). Viena, žmonės veikia jų gamtinę aplinką, kita, patys žmonės keičia aplinką į kultūriškai skirtingą, kurioje yra harmoningi kraštovaizdžiai ir konfliktiniai kraštovaizdžiai. Erdvinių tarpusavio ryšių kompleksas padeda planuoti aplinką, ją valdyti ir saugoti.

Erdviniai tarpusavio ryšiai

Pasaulyje įvairūs išteklių pasiskirstę netolygiai. Nėra šalies, kuri būtų jais visiškai apsirūpinusi. Išteklių ir informacija pasikeisti teritorijos yra sujungtos transporto ir ryšių sistemomis. Erdvės sąveikų įžvalga padeda plėtoti kooperacijai, keistis prekėmis ir informacija, vykstant pačių gyventojų migracijai, leidžia spręsti šiandienos problemas, tobulinti regioninius, nacionalinius ir tarpusavio ryšius bei kooperaciją.

Regionas

Regionas yra tam tikrais kriterijais apibūdinama teritorija. Politiniai kriterijai (požymiai) nusako, pavyzdžiui, valstybes ir miestus, gamtiniai – klimato ir augalijos zonas, socialiniai ekonominiai kriterijai apibrėžia „išsivysčiusias“ ir „mažiau išsivysčiusias“ šalis. Regionai kinta erdvės ir laiko požiūriais. Ištyrę regionus kaip atskirus vienetus, jų vystymąsi galima valdyti (reguluoti). Geografai regionus apibūdina įvairiai – nuo vietinių ir nacionalinių iki žemynų ir globalinių. Regionų integruotos sistemos leidžia kurti pasaulio ekosistemos idėją. Skirtingų regionų struktūrų ir procesų supratimas globalinėje sistemoje padeda suvokti gyventojų nacionalinį ir regioninį savitumą, jų vystymosi perspektyvas.

Geografijos ugdomoji reikšmė

Geografija yra svarbi dviem požiūriais: padeda asmenybei ugdytis, prisideda prie tarptautinių, aplinkos ir vystymosi problemų sprendimo.

Geografija ir asmenybės ugdymas

Net jei žinių, įgūdžių, požiūrių ir vertybių raida yra vieningas švietimo procesas, šie aspektai gali būti suskirstyti į tris tikslų grupes. Mokydamiesi geografijos mokiniai yra skatinami plėsti ir gilinti žinias, ugdyti [gūdžius, požiūrius, suprasti vertybes.

Žinios ir supratimas apie:

- teritorijas ir išdėstymą; tai leistų suprasti geografinės sistemos nacionalinių ir tarptautinių reiškinį bei įvykių išdėstymo tvarką, erdvinių ryšių pagrindus;
- pagrindines gamtines Žemės sistemas (reljefo formas, dirvožemius, vandenį, klimatą, augaliją), vienos ekosistemos ir atskirų ekosistemų ryšius;
- svarbiausias socialines ekonomines Žemės sistemas (žemės ūkį, gyvenvietes, transportą, pramonę, prekybą, energetiką, gyventojus ir kitas), jų išdėstymą. Tai leidžia suprasti, pirma, gamtinių sąlygų įtaką žmonių ūkinei veiklai ir, antra, - skirtingus aplinkos korimo būdus (priklausomai nuo kultūros vertybių, religinių įsitikinimų, technikos, ekonomikos bei politikos sistemų ir kt.);

- Žemės gyventojų ir jų bendruomenių skirtumus vertinant žmonijos kultūrų turtingumą;
- šalies ir gyvenamojo regiono, kaip kasdieninės veiklos erdvės, struktūrą ir jame vykstančius procesus;
- globalinės tarpusavio priklausomybės galimybes ir prieštaravimus.

Įgūdžiai:

- naudoti žodinius, kiekybinius ir simbolinius duomenis (tekstus, paveikslėlius, grafikus, lenteles, diagramas ir žemėlapius);
- naudotis ekspediciniais (lauko) stebėjimais, gyventojų apklausa, antriniais šaltiniais, statistika, sudaryti žemėlapius;
- diskutuoti, samprotauti, tirti įvairias geografines temas – nuo vietinių iki tarptautinių. Tokie tyrimo procesai skatintų jaunuomenę:
  - suprasti bei pateikti klausimus ir formuluoti problemą;
  - rinkti ir grupuoti žinias;
  - apdoroti duomenis;
  - aiškinti duomenis;
  - įvertinti duomenis;
  - apibendrinti;
  - išsakyti nuomonę;
  - nusakyti sprendimą;
  - spręsti problemą;
  - kartu su grupe vertinti situacijas;
  - nesutikti su neteisingu požiūriu.

Taigi geografija skatina raštingumą, iškalbą, kiekybinių ir grafinių metodų išmanymą. Ji taip pat prisideda prie asmeninio ir socialinio kompetentingumo ugdymo, ypač kasdienio gyvenimo sampratos, tarptautinio gyvenimo suvokimo.

Požiūriai ir vertybės, skatinančios:

- susidomėjimą supančios gamtinės ir socialinės Žemės aplinkos skirtingais bruožais;
- pasaulio gamtos žavesio pajautimą ir žmonių skirtingo gyvenimo sąlygų supratimą;
- rūpesti gyvenamosios aplinkos planavimo kokybe ir gamtinės aplinkos būsimoms kartoms išsaugojimu;
- požiūrių ir vertybių svarbos supratimą priimant sprendimus;
- pasirengimą atsakingai ir kompetentingai naudoti geografijos žinias ir įgūdžius asmeniniame, profesiniame ir visuomeniniame gyvenime;
- paisyti visų žmonių lygių teisių;
- spręsti vietos, regiono, valstybės ir tarptautines problemas remiantis "Visuotinė žmogaus teisių deklaracija".

Geografija ir tarptautiškumo, aplinkosauginis ir darnios plėtros ugdymas

Tarptautiškumo ugdymas

Geografijos mokymas labai prisideda prie mokymo internacionalumo, apibūdinto *Rekomendacijose dėl tarptautinio supratimo, bendradarbiavimo ir taikos; taip pat šis mokymas siejamas su žmogaus teisėmis ir pagrindinėmis laisvėmis* (UNESCO XVIII konferencija, 1974 m. lapkričio 19). Geografijos mokymas ypač padeda visų nacijų, rasių ir religinių grupių tarpusavio supratimui, tolerantiškumui ir draugystei, prisideda prie Jungtinių Tautų taikos palaikymo bei nuolat skatina:

- a) visų mokymo lygių bei formų tarptautinį pobūdį ir globalines perspektyvas;
- b) supratimą ir pagarbą visiems žmonėms, jų kultūroms, civilizacijoms, vertybėms ir gyvenimo būdui, įskaitant kiekvienos šalies etninę kultūrą ir kitų šalių etnines kultūras;
- c) didėjančios globalinės tautų ir valstybių tarpusavio priklausomybės supratimą;
- d) galimybes palaikyti tarpusavio ryšius;
- e) individų, socialinių grupių ir tautų teisių ir pareigų supratimą;
- f) suvokimą apie tarptautinio solidarumo ir bendradarbiavimo būtinumą;
- g) pasirengimą daliai asmenų spręsti jų bendruomenių, šalių ir viso pasaulio problemas.

Aplinkosauginis ir darnios plėtros ugdymas

Jungtinių Tautų Aplinkos ir vystymo konferencijos, kuri įvyko 1991 m. kovo 18 d. Ženevoje, organizacinis komitetas ataskaitoje teigė, kad visų lygių ir visų žmonių mokymas apie aplinką ir vystymąsi yra lemiamas laiduojant nuolatinį pasaulio vystymąsi.

„Išsamesnės žinios leidžia suprasti, kas yra reikšminga, mažinant aplinkos nuostolius ir sprendžiant ateities problemas. Todėl pirmiausia reikia stiprinti visų šalių, ypač besivystančių, švietimo sistemą, pertvarkyti mokymą apie aplinką ir vystymąsi“.

Geografijos mokymas leidžia žmonėms suvokti savo elgesio poveikį bei suprasti, kaip galima nesunkiai pasiekti gerų rezultatų, priimti esminius sprendimus apie aplinką bei savo veiksmais vystyti aplinkos etiką.

Geografinio švietimo turinys ir koncepcijos

Geografijos ugdymo programos pasaulyje paprastai sudarytos dviem būdais: kaip regioninės studijos ir kaip teminės studijos. Abi kryptys – **regioninė** ir **teminė** – yra gerai teoriškai pagrįstos.

Mokant teorija yra naudojama realiam pasauliui atskleisti. Moksleiviai skatinami klausti ir domėtis. Taip greičiau jie pajunta esmę, mokosi apibendrinti.

Regioninės studijos

Regionines studijas sudaro šios dalys:

- Vietinė bendruomenė
- Gimtasis rajonas
- Valstybė, kurioje gyvename

- Žemynas, kuriame gyvename
- Kiti žemynai arba regionų grupės
- Pasaulis
- Globalinės struktūros

Visų lygių regionų atrankos principai gali būti šie:

- **decentrizmas** – atrenkami regionai, nepasižymintys valstybiniu (nacionaliniu) arba kontinentiniu centrizmu;
- **motyvavimas** – atrenkami regionai pagal įdomumą studentams ir dabarties įvykių aktualumą;
- **dydžių santykiai** – atrenkami regionai turi būti įvairūs – nuo vietinių iki globalinių;
- **įvairovė** – atrenkami regionai, apimantys įvairias teritorijas, kurios skiriasi gamtine aplinka, žmonių veikla, kultūra, socialine ekonomine sistema bei išsivystymo ir stabilumo lygiu;
- **prasmingumas** – regionai atrenkami atsižvelgiant į visuomeninio, profesinio ir asmeninio gyvenimo svarbumą;
- **atsakomybė** – atrenkami regionai, kurie padeda besimokantiems suprasti ir priimti atsakomybę už veiksmus vietiniu ir globaliniu mastu.

Tautinio savitumo ir tarptautinio bendradarbiavimo samprata bei puoselėjimas yra svarbus regioninių studijų uždavinys. Regioninės studijos turi skatinti internacionalizaciją ir globalizaciją, suvokti regioninio separatizmo pražūtingumą.

Teminės studijos

Teminės studijos remiasi regioniniu pagrindu. Geografijos teminių studijų programos turi būti sisteminės, besiremiančios probleminiu ir sisteminiu struktūriniu požiūriais.

1. Sistematinis požiūris į gamtą ir visuomeninę (žmogaus) geografiją.

Gamtinė geografija apima:

- geomorfologiją,
- hidrologiją,
- klimato geografiją,
- gyvūnų, geografiją (biogeografiją),
- gamtinę ekologiją.

Visuomeninė geografija apima:

- gyventojų geografiją,
- ekonominę (ūkio) geografiją,
- miestų geografiją,
- socialinę geografiją,
- istorinę geografiją,
- kultūrų geografiją,
- kaimų geografiją,
- politinę geografiją,
- žmogaus ekologiją.

2. **Probleminis požiūris** yra siejamas su geografijos mokslo ir dabarties gyvenimo aktualijomis. Tai gali aprėpti vietines, regionines, valstybės (nacionalinio) ir globalinio masto problemas. Tokios studijos būtų apie:

- aplinkos kokybę,
- visuomenės erdvinius skirtumus,
- katastrofas ir nelaimės,
- globalinius pakitimus,
- gyventojų kitimą,
- urbanizaciją,
- bado reguliavimą,
- energetikos reguliavimą,
- rasių, religijų, vyrų ir moterų lygiateisiškumą,
- augimo galimybes,
- krizinius regionus (socialinius, gamtinius, ekonominius) konfliktus,
- vystymo(si) problemas ir strategiją,
- stabilų vystymą(si).

3. **Sisteminis struktūrinis požiūris** yra siejamas su mokymu apie gamtines, visuomenines ir ekologines sistemas.

Gamtinės sistemos:

- landšafto,
- dirvožemio,
- klimato,
- hidrologinės ir
- biotinės.

Visuomeninėms sistemoms priskiriamos visuomenės organizacijos socialinės ekonominės ir kultūrinės sistemos, kaip antai:

- žemės ūkio,
- pramonės ir aptarnavimo,
- gyvenviečių,
- transporto ir prekybos,
- socialinės.

Ekologinės sistemos

Reiškiniai, įtakojantys stabilų vystymąsi, gali būti tiriami integruotomis visuomenės ir gamtos sistemomis, įeinančiomis į bendrą ekosistemą.

Požiūrio pasirinkimas

Siūloma mokymo filosofija suteikia galimybę pasirinkti vieną iš jų arba kombinuotą sistemą. Nepriklausomai nuo to, kokia sistema būtų/ pasirinkta, studijos turi skatinti studentus klausti ir tirti. Ypač svarbu, kad ugdydamiesi geografijos įgūdžius studentai spręstų dabarties ir būsimas erdvinio

organizavimo problemas. Šiuo požiūriu geografijos ugdymo programos turi įtaką politiniam socialiniam, etiniam, asmenybės, humanitariniam, estetiniam ir aplinkos apsaugos auklėjimui.

Įgyvendinimo principai ir strategijos

Dalyko mokytojai

Mokykloje, kolegijose, gimnazijose geografijos gali mokyti tikrai kompetentingas dalyko mokytojas. Mokytojas yra svarbus mokymo proceso dalyvis .

Gyvenimas reikalauja, kad geografijos mokytojas būtų, gerai pasirengęs ne tik dalykiškai, bet ir metodiškai.

Didėjant žinių poreikiui, geografai turėtų nuolat rūpintis savo kvalifikacija ir tobulinti:

Žinias ir sampratą apie

- geografiją kaip besivystančią discipliną (konceptijas, turinį, požiūrius ir įgūdžius),
- švietimo ir mokymo socialinį kontekstą,
- besimokančiųjų poreikius, interesus, lūkesčius ir teises,
- studentų mokymąsi (pažintinį, emocinį, psichomotorinį),
- programos principus.

Įgūdžius apie:

- pamokos, jos dalių, kursų ir programų planavimą,
- naujų metodų tinkamą taikymą,
- besimokančiųjų įtraukimą į mokomuosius eksperimentus,
- tinkamą šaltinių ir informacijos atranką ir naudojimą,
- dėstomų kursų tobulinimą ir keitimą.

Vertębes ir požiūrius, kurie skatina:

- geografijos, kaip švietimo būdo, potencialą,
- besimokančiųjų geografinį ugdymąsi,
- paties geografinio ugdymo ir geografų asmeninį ir profesinį augimą,
- visų besimokančiųjų lygiateisiškumą gauti geografinį išprusimą.

Savarankiškas dalykas

Kad tinkamai pasirengtume ateičiai, geografija turi būti pripažinta pagrindiniu dalyku ir pradinėse, ir vidurinėse mokyklos klasėse. Vidurinėse ir aukštesniosiose mokyklose geografiją turėtų dėstyti mokytojai – geografijos specialistai. Geografija – tai gamtos ir visuomenės mokslų tiltas. Geografijos klausimams atsakyti gali prireikti kitų disciplinų žinių, tarp jų – iš geologijos, hidrologijos, biologijos, istorijos, sociologijos, politikos ir ekonomikos. Ten, kur vietos sąlygos reikalauja, kad tam tikro amžiaus arba (istorijos) periode mokiniai mokytųsi pagal kombinuoto arba

integruoto mokymo programas, geografijos programose turi būti tikslesni paaiškinimai naudojantis šios Tarptautinės chartijos pasiūlyta sistema.

Privalomi ir papildomi kursai

Svarbiausia, kad vaikai per visus mokyklinius metus turėtų vienodą geografinių studijų programą. Tai turėtų padėti besimokantiems pasirengti asmeniniam ir visuomeniniam gyvenimui.

Laiko paskirstymas

Išdėstant geografijos mokymo dalyko programą laiko atžvilgiu turi būti atsižvelgta į kitų mokymo dalykų programų turinį. Tvarkaraštis (pagal laiką) turi garantuoti nuoseklų geografijos mokymą per visus mokslo metus. Reikia numatyti ilgesnius laiko tarpus (ar periodus) atlikti projektinius darbus ar lauko tyrimus. Tai iš mokytojų reikalauja tobulinti tyrimus, kurie padėtų besimokantiems įžvelgti dabarties ir ateities problemų esmę.

Mokymo ir mokymosi turinys

Patikimų informacijos ir žinių šaltinių tradicinių ir naujausių - panaudojimas yra labai svarbus dalykas, kad mokiniai susidarytų realų pasaulio vaizdą. Tarptautinė geografijos švietėjų bendruomenė turėtų padėti moksleiviams įgyti kokybišką mokymo ir mokymosi žinių.

Geografija – dalykas visiems

Geografija reikšminga visų žmonių mokymui. Daugiau dėmesio programų sudarytojai privalo skirti besidomintiems geografija moksleiviams ir tiems, kurių poreikiai bei interesai mokantis kinta.

Daugelis geografinio ugdymo aspektų yra bendri visiems mokymo lygiams, tačiau yra ir reikalavimų, kurie būdingi pradiniam, viduriniam, aukštesniajam mokymui, suaugusiųjų švietimui bei kvalifikacijos tobulinimui.

Pradinis mokymas

Vaikai mėgsta mokytis tyrinėdami aplinką ir žaisdami. Jie atviri įspūdžiams, dėl to svarbu pradėti supažindinti juos su žmonių gyvenimo būdu, kultūra, tradicijomis. Taip geografijos mokymas atitinka pagrindinius Jungtinių Tautų Vaiko teisių deklaracijos teiginius: "Vaiką turi saugoti įstatymas, jį turi globoti visi: jį būtina ugdyti normalioje aplinkoje, laisvės ir orumo sąlygomis fiziškai, protiška, dvasiškai, morališkai, socialiai".

Vidurinis mokymas

Jaunuomenei bręstant, jos abstraktaus mąstymo galimybių daugėja. Patirtį plėtoti padeda abstraktūs informacijos šaltiniai. Skatinant domėtis pasaulio bendruomenės ateitimi, galima išvengti žinių ir poelgių (elgesio) atskirumo, siekti žinių perimamumo, skatinti pažinti aplinką, stiprinti įsipareigojimus regionui ir valstybei, matyti kultūros ir pasaulio perspektyvas.

Aukštasis mokymas

Daugelis žmonių, kurie pradeda aukštojo mokslo studijas, galės įtakoti visuomenės gyvenimą. Tai reikalaus iš jų kompetentingumo, valstybės ir tarptautinių reikalų išmanymo. Kokios bebūtu jų pagrindinės studijos, visose aukštosiose mokyklose privalu mokytis ir geografijos. Tai ypač svarbu ketinantiems tapti mokytojais. Geografijos mokytojams naudinga mokėti ir užsienio kalbą.

Suaugusiųjų ir įvairių grupių mokymas

Geografijos žinios prasmingos žmonijos evoliucijai ir padeda kasdieniniam gyvenimui. Darbininkai, darbdaviai, vartotojai, miestiečiai, visi žmonės privalo išžvelgti aplinkos ir tarptautinio gyvenimo įtaką jų pačių sprendimams ir gyvenimui. Tik šitaip atsiras tarptautinės kooperacijos, nuolatinio vystymosi ir teisingos pasaulio tvarkos pamatas. Geografijos žinios padeda žmonėms gyventi. Jos tinka visų lygių švietimo įstaigoms.

Geografinio švietimo tyrimas

Geografijos tyrimai padės tobulinti pradžios, vidurinių, aukštesniųjų (gimnazijų), specialiųjų mokyklų mokymą ir suaugusiųjų švietimą. Kad geografijos tyrimai būtų efektyvūs, būtina derinti teorijos ir praktikos žinias.

Teoriniai tyrimai susiję su geografinio ugdymo pagrindinių teorijų plėtra. Šie tyrimai padeda išanalizuoti geografinio ugdymo pagrindus, tokius kaip vaikų erdvinis mąstymas, aplinkos suvokimas ir požiūris į tautas, teritorijas.

Taikomieji tyrimai susiję su geografinio ugdymo praktika, mokymo turinio, mokymo metodų kaita, naujomis informacinėmis technologijomis, aplinka ir vystymusi.

Būtina, kad pasirinkdami tyrimo objektus, tyrimo planą glaudžiai bendradarbiautų mokslininkai, mokytojai ir švietimo specialistai. Taikomųjų tyrimų rezultatai turėtų būti propaguojami, apmąstomi.

Tyrimų metodai

Tyrimai turi svarbią reikšmę visų lygių geografijos mokymui tobulinti. Empiriniai tyrimai gali būti taikomi pirmiausia aukštosiose mokymo įstaigose. Mokyklose visiems mokytojams suteikiamos galimybės plėtoti ir tobulinti mokymo procesą, programas, priemones. Tai gali būti:

- proceso tyrimai,
- empiriniai tyrimai,
- hermeneutiniai (palyginimo) tyrimai.

Metodika pasirenkama atsižvelgiant į tyrimo objektą ir į konkretaus tyrimo uždavinius.

Tarptautinis bendradarbiavimas

Geografijos mokymas sudaro unikalias galimybes globalinėms perspektyvoms numatyti. Geografijos mokytojai turi remti Helsinkio sutarties (1977 m.) tikslus, skatinančius dvišalį (daugiašalį) keitimąsi patirtimi, mokymo metodus taikomus visų lygių mokykloms. Mokymo įstaigos gali keistis mokymo programomis, mokymo priemonėmis, geografijos tyrimų rezultatais, pedagogikos ir metodikos naujovėmis. Visų šalių geografijos mokytojai ir švietėjai skatinami mąstyti, ugdytis naują požiūrį per Tarptautinės geografų sąjungos Geografinio švietimo komisiją ir daugelį kitų tarptautinių institucijų.

Deklaracija

Šią Tarptautinę Chartiją parengė Tarptautinės Geografų Sąjungos Geografinio švietimo komisija ir aptarė pasaulio pedagogai geografi. Ji buvo priimta Tarptautinės Geografų Sąjungos Generalinės Asamblėjos XXVII Tarptautiniame geografų kongrese, Vašingtone D.C. JAV, 1992 m. rugpjūtyje.

Todėl Tarptautinė Geografų Sąjungos Geografinio švietimo komisija paskelbia šią Chartiją visoms pasaulio vyriausybėms ir tautoms bei palankiai vertina Chartijoje pateiktus principus kaip pagrindą, kuriuo remiantis turėtų būti įgalinamas geografinis švietimas visose šalyse.

Prof. Dr. Hartwig Haubrich

Tarptautinės Geografų Sąjungos Geografinio švietimo komisijos pirmininkas